

Etikai Alap

(Szöveg.)

Az etika — ösztönökből indul.

Alapján ösztönök.

Határa, partja: tagadás, igenlés.

(A hagyományt azért igenled, mert jó, megtartó tapasztalatnak fogod föl.)

De körömszakadtáig tagadod,

hogy ismernéd a gyilkost,

hogy segítetted vagy hogy ő — te volnál.

Önvédelmi ösztön. Rejtezés. Inkognitó.

Am telitüdővel kürtölöd: ösmerted a Sztárt,

a Megváltót is láttad s a Nagy Művész

nálad vacsorázott, hogy segítetted őket,

netán — velük azonos vagy.

Kihívó ösztön, támadó, magát-megmutató, kilétét felfedő.

Tagadsz mindent, ami veszélyt hozna rád

vagy szeretteidre.

Igenled, ami jutalommal járhat számodra

vagy a közellevekre.

Ez még az *egyén szintjén* történt.

Am most jön a *kisobb-nagyobb közösség*.

Itt már gyakran az önvédelmet

támadásnak álcázod, hogy hatásosabb legyen:

ráijesztesz, fenyegetsz, mint midőn a kiskutya

nagy hangon ugat egy bernáthegyire.

Tehát: magasabbra becsülöd magad, fölkerékited

saját összegedet, mint a pénzt szokás,

többnek akarsz látszani.

A kicsik sűrű önvédelmi harciassága, türelmetlensége.

Vagy éppen fordítva cselekszel:

a támadást önvédelem álruhájában indítod,

hogy elaltasd a másik készenlétét;

jámborképűn kicsinyíted erődöt

a másik előtt, veszélytelennek tünteted föl

magad, noha óriás vagy, eltereled

hatalmadról a figyelmét. (A túlerő, a fölény leplezése.)

A nagyok magabiztos, fölényes türelmessége ez.

A nagy kutyát ugató kis kutya — komikus.

A kis kutyának félelmet színlelő nagy kutya — ironikus.

Így lesz a túlzó harciasság, türelmetlenség komikumot vagy

tragikomikumot szülő ok.

Így lesz a túlzó türelmesség az ironia jele.

Annál komikusabb lehet valami számomra

minél inkább kikerülhető és veszélytelen szememben.

Annál tragikusabb valami, szorongatóbb —

minél kikerülhetetlenebbnek s veszélyesebbnek tűnik.

Hiszen világos: a tragikum emberi észrevétele a felsőbb, a nagyobb, a törvény,

[az istenek

fölényét fejezi ki az emberek fölött. (A halált észrevéve végül is felismertük [nagy fölényét.]

A komikum emberi észrevétele viszont az ember fölényét fejezi ki a más embereken, törvényeken, időn, esetleg: istenen. Az irónia közbülső mód: az erős, de még hatalomváró ember gesztusa a felsőbb törvények felé, vagy az istenek egymásközi tartózkodó fölénye és a nagyon erős emberek iránti metsző gesztusa. Ebben még távolságtartás van, olykor óvatosság, rejtezkedés: nem nyílt, mint a kacagó fölény. Haladék van benne: erők vagyunk, de nem annyira, vagy annyira erők vagyunk, hogy *kivárhatjuk*, amíg a másik magától is egészen nevetségessé válik, legyőzetik. Két erősségi foka az iróniának: ágyúval verébre nem lövök (én válnék komikussá), és: még nem játszom ki minden adumát (mert annyira ellenfelem nem győnge még.) Volna egy harmadik is: ha egyenlők, körülbelül egyenlők vagyunk: nyíltabb, metszőbb az irónia, mert így a mérleg ezzel is az én javamra billenhet. A humor és hatalom kérdésköre ez. Az önvészély és közvészély kérdésköre.

A polgárság a felvilágosodás korában ironikus volt. (Már közelebb a hatalomhoz, de még viszonylag távol a tettektől, a reális hatalomtól.)

Bizonyosan érezzük: *tragikum és komikum nem más, mint a Fölény két arca* (Janus-arc). A tragédiában a felsőbb törvény, isten stb. [büntet, a komédiában az ember.

A Fölény a komikumban az ember pártjára áll az istenek, a régebbi nagy törvények ellen, vagy bizonyos emberek mellé szegődik más emberek ellen; a tragikumban viszont a Fölény az istenek, a törvények, a szükségszerű, a sorsszerű, a felsőbb hatalmak oldalára áll, végül is a saját pártjára. A tragédiában az ember áldoz, a komédiában isten [stb. mond le valamiről.

Platón azt írta a Lakomában, hogy

Szokratész érvelése elveszett, merthogy tanítványai már álmosak voltak s nem tudták megjegyezni: mi volna az *egyetlen tő*, amelyről tragikum és komikum sarjad?

Nos: ez a Fölény.

Az emberiség elveszett gondolatmeneteinek rekonstruálására is törekednünk kell, mint ahogy próbáltuk elképzelni a legendás Atlantiszt, az elsüllyedt világrészt.

Etika, humor, tragikum, komikum, önvédő és támadó, vészély és önvészély, ösztön és tudat kérdésköre ez. Összefüggések vázlata.

Hogy mi a komikum? Az a másoktól felismert meghaladott, amely önmagát nem ismeri föl vagy nem eléggé s józanul ismeri föl. A humor pedig annak emberi képessége, hogy felismerjük az önmagukat föl nem ismerő meghaladottakat (térben, időben, fejlődésben, formában, súlyban, erőben stb. a meghaladottakat) vagy vélt-meghaladottakat. A komikus kontraszt is belefér a fenti meghatározásba.

És most a groteszk, az abszurd: az a határterület, ahol a meghaladott csak féligmeddig fölismert, csak részben meghaladott, mert másrészt még nagy ereje van. Az isteni és az emberi fölény, a tragikum és komikum között a „senki földje” — ez az abszurd, a groteszk birodalma. Itt még

kaotikusan kavarnak az erők: égi és földi. *A groteszk, az abszurd a fél vagy negyedfölény.* Itt a „felsőbb erő” megosztzik a hatalmon az emberrel, az emberi megismeréssel, a mítoszi vagy mesés képzelettel. A földi rációval osztzik az égi. (Nyilván: itt felsőbb hatalmon a hitbeli „isten” képet éppúgy értjük, mint másfelől a valóságos természet- és társadalomtörvényeket, a lehetőség és a valóság világtörvényeit.)

Folyik a harc e területért: a „felsőbbek” örökre a Titok honába, a Fenségesbe ragadnak, az egészen Homályosba, a nagyon Sejtelmesbe, mi pedig az emberi fölény, a Megismerés birtokait gyarapítnánk majd a groteszk, az abszurd tartományaival. (Miközben az utóbbiak is újraszülethetnek csökkenően.)
Mi, az ember fölényében reménykedünk.

És akkor

— *hozzászorulva
azt kellett mondani a Szűznek
„Hogy egy virágot
maradandóvá préseljünk
kellően súlyos dologra
van szükség*

például egy könyvre”

Lehettem volna én is De Sade márki

(OLDOTT SOROK — FÜZFA-RÍMEKKEL)

Ismét valami ami végül is nem lettem

„Szexi terrorista szexi anarchista”

Lehettem volna én is De Sade márki

Sodomiában műgatáson hálni

Un peau apéritif (ha jól írom)

Korbáccsal étvágyat csinálni

A kománét a kómában komálni

Újfent valami mit végül is nem tettem

És ezek szaporodnak énefelettem

*Mert nem akartam v a l l a n i s o h a
(Valljon a gyilkos meg az ostoba)
És vallomás a korbács fonata
Vallomás az elvágott torok
Vallomás ha borjakhoz nyúlok
S bármily szörnyű — mi is lehetne más
E sok mód mind s z e r e l m i vallomás
Masturbáltam volna végtelennel
Hanem tudtam v i s s z a é l n e k e z z e l
Nem maradhat semmi sem titok
Kiszolgálók és kiszolgáltatok
Hát nem tettem mert védőszín puhán
Tapadt rám a törvény s kulturám
S mert csak ilyennek szülhetett anyám*

*Ismét valami amit végül is nem tettem
S immár minderről szelíden letettem*

Kiút a Penrose-enigmából, avagy a bűvös körlépcső

(RITMIKUS ESSZÉ)

*Temérdek tévhit terjedőben
Különösképp az ifjúság körében
Itt van mindjárt a Penrose-rejtély
A Penrose-lépcső körüli zűrök
A geometria mítoszi idejéből
(Mert a geometriának is van mítosza
Miként a mítosznak geometriája)*

*Igen sok zsenge elme
A' hiszemben élt sokáig
Hogy a Penrose-féle lépcső
Merő abszurditás
És bár az abszurd fogalmának
Geometriai gyökereit — is — senki
Nem tagadhatja (a kör négyszögesítése és a többi)
E fentebb fölhozott kérdésben
Alább próbáljuk bizonyítani
Ilyesmíről már szó sincs*

*A Penrose-féle lépcső
Fokról fokra
Mindig emelkedő
Mégis önmagába megtér
Mondom sokáig*

**Merő abszurditásnak vélte
Az ember**

Nos nézzük
Ha a Penrose-lépcsőt
Úgy képzeljük el mint egy
Óriáskereket (körnek mely önmagába megtér)
Ezen pedig kívül a kerékráfon
Fokozatosan emelkedő illetve ereszkedő lépcsők vannak
A kerék forog
Mindig az elemkerülő új lépcsőfokra
Lépek
Igaz ugyan hogy ez a lépcső-rendszer az egyik oldalán
Emelkedik a másikon meg süllyed
Am ez mégis u g y a n a z a lépcső
Tehát elfogadhatom hogy
„ezek olyan lépcsőfokok amelyek
mindig emelkednek és mindig egyidejűleg
— viszonyítva a téridőhöz — ereszkedők”
Tehát nem egyszer ereszkedik máskor meg
Fölfelé megy hanem egyidőben teszi
Mind a kettőt
Mondhatom tehát hogy mindig emelkedik-ereszkedik
S önmagába tér meg
A lépcső körforgása lesz hát kiutam
Az enigmából
Ő már a Penrose-enigma sejtette a g ö m b ö t
Amelyre épül a Minden manapság
Ő Tér Idő ó Fejlődés-fokok
ISMÉT MILYEN KICSINY VAGYOK

GÁCSI MIHÁLY GRAFIKÁJA